

УДК 685.1

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

*Мартюшева Л.С., к.е.н., доцент,
Коренева А.Б., викладач (ХНЕУ)*

У статті наведені методичні рекомендації щодо формування фінансового механізму антикризового управління підприємством, розроблено його узагальнену модель, яка являє собою циклічну структурно-логічну схему, що складається з чотирьох блоків. Також доведено, що конфігурація блоків моделі фінансового механізму антикризового управління підприємством залежить від фінансового стану та стадії життєвого циклу підприємства.

Ключові слова: антикризове управління підприємством, фінансовий механізм, фінансовий механізм антикризового управління підприємством, модель фінансового механізму антикризового управління підприємством.

Постановка проблем та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Функціонування суб'єктів господарювання забезпечується організацією їх взаємодії із зовнішнім середовищем (державою, фінансовими установами, контрагентами тощо) та взаємодії структурних підрозділів між собою. Фінансові відносини, що виникають в процесі такої взаємодії, об'єктивно провокують ризики, як результат неспівпадання інтересів сторін. Їх усунення (чи мінімізація) потребує розробки та реалізації дієвого фінансового механізму антикризового управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених частин загальної проблеми. На сьогоднішній день в Україні існує два напрями дослідження проблеми антикризового управління підприємством. До першого належать науковці, що розглядають його як управління в умовах кризи, зокрема О. Градов та Б. Кузін, Г. Іванов, до другого - науковці, що включають до антикризового управління підприємством превентивну складову, зокрема Л. Лігоненко, І. Бланк, О. Грязьова. Такий двосторонній підхід не дозволяє однозначно визначати складові фінансового механізму антикризового управління, що, в свою чергу, стримує своєчасну його розробку та реалізацію.

Метою статті є методичні рекомендації по формуванню фінансового механізму антикризового управління підприємством та визначення основних його елементів

Виклад основного матеріалу. Необхідність розробки таких рекомендацій вимагає уточнення поняття "фінансовий механізм антикризового управління підприємством" через декомпозицію його на окремі складові. Такими складовими виступають наступні поняття: механізм, фінансовий механізм, антикризове управління підприємством та фінансовий механізм антикризового управління підприємством.

Найбільш точно визначення поняття "механізм" знаходимо у роботах [1] та [2]. Так у широкому розумінні Ю. Путятін, О. Пушкар та О. Тридід під механізмом розуміють внутрішній устрій, систему чого-небудь, а також сукупність станів та процесів, з яких складається будь яке явище [1]. М. Дороніна уточнює складові механізму та розглядає його як складну систему, що має вхід (зовнішній поштовх до дії) та вихід (корисний результат) [2, с. 128]. Вона вказує на те, що задача розробника механізму полягає у підборі таких елементів й побудові їх взаємодії таким чином, аби досягти на "виході" необхідних значень усіх істотних параметрів із мінімальними витратами енергії.

Коректне визначення поняття "фінансовий механізм підприємства" знаходимо у Л. Голишевської [3]. Під останнім вона розуміє сукупність економічних відносин, які знаходять своє відображення в організації фінансових ресурсів підприємства, їх плануванні та стимулюванні. Автор конкретизує фінансовий механізм підприємства як сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на його фінансову систему, що не суперечить визначенням механізму у широкому розумінні, наведеним вище.

Критичний аналіз визначень поняття "антикризове управління підприємством" було запропоновано автором даної статті у роботі [4]. Під останнім розуміють постійно діючий процес виявлення, запобігання та подолання кризових явищ на підприємстві (чи їх наслідків) з використанням інструментів сучасного менеджменту та спеціальних інструментів антикризового управління з метою підтримки постійної життєздатності підприємства та недопущення його банкрутства.

На рис.1 представлено схему, яка дозволяє уточнити сутність поняття "фінансовий механізм

антикризового управління підприємством" через декомпозицію його на вихідні поняття.

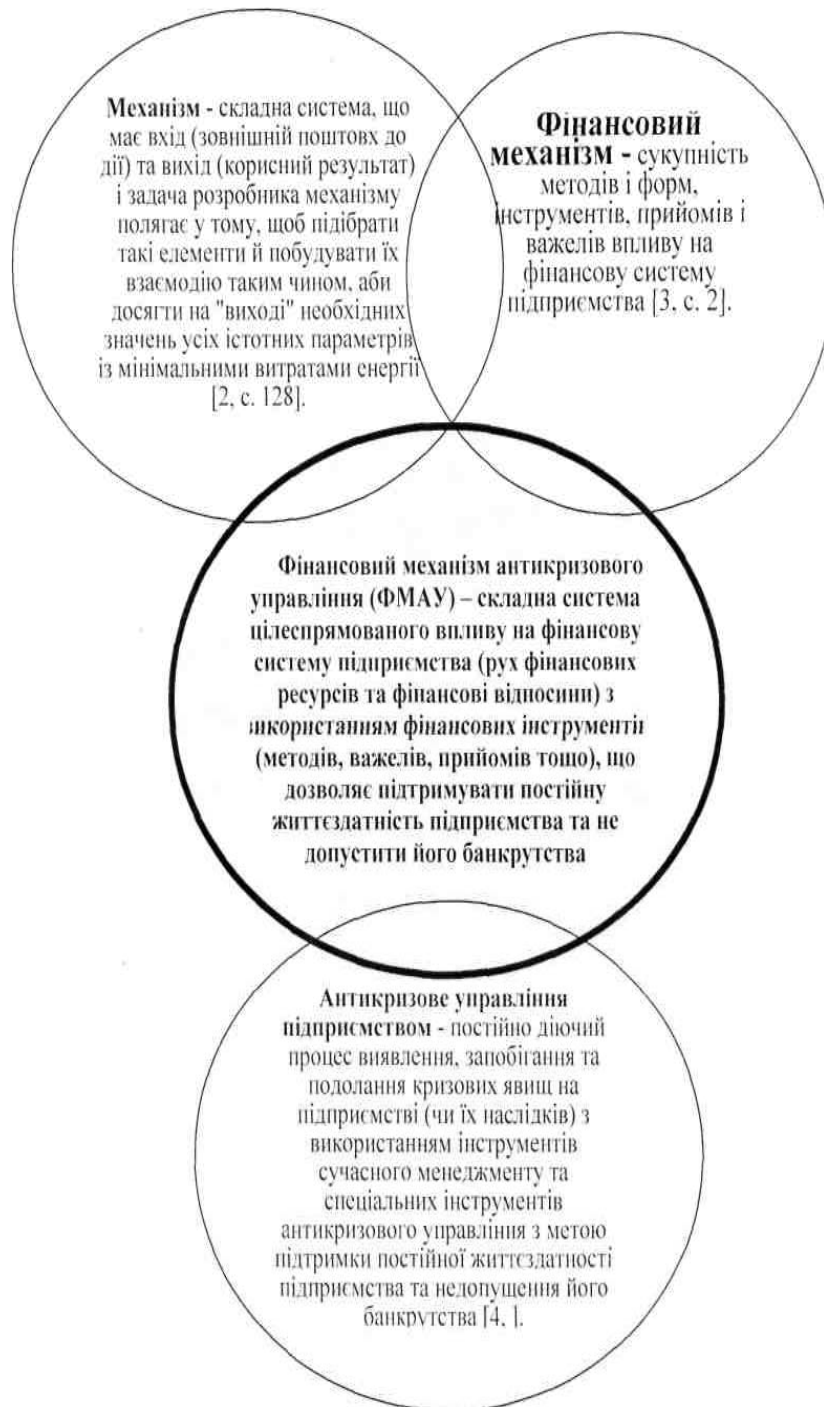

Рисунок 1 - Поняття фінансовий механізм антикризового управління (ФМАУ) в системі суміжних категорій та понять

З позиції системного підходу ФМАУ можна представити як чорну скриню, що має вхід (вхідна інформація - нормативно-правова, аналітична, методична), вихід (корисний результат - підтримка життєздатності та недопущення банкрутства підприємства) та інструменти (сукупність методів, форм, прийомів і важелів тощо) впливу на

фінансову систему підприємства. Грунтуючись на таких ознаках фінансового механізму антикризового управління підприємством, його можна представити у вигляді поданої на рис. 2 циклічної структурно-логічної системи, яка складається з чотирьох основних елементів (блоків).

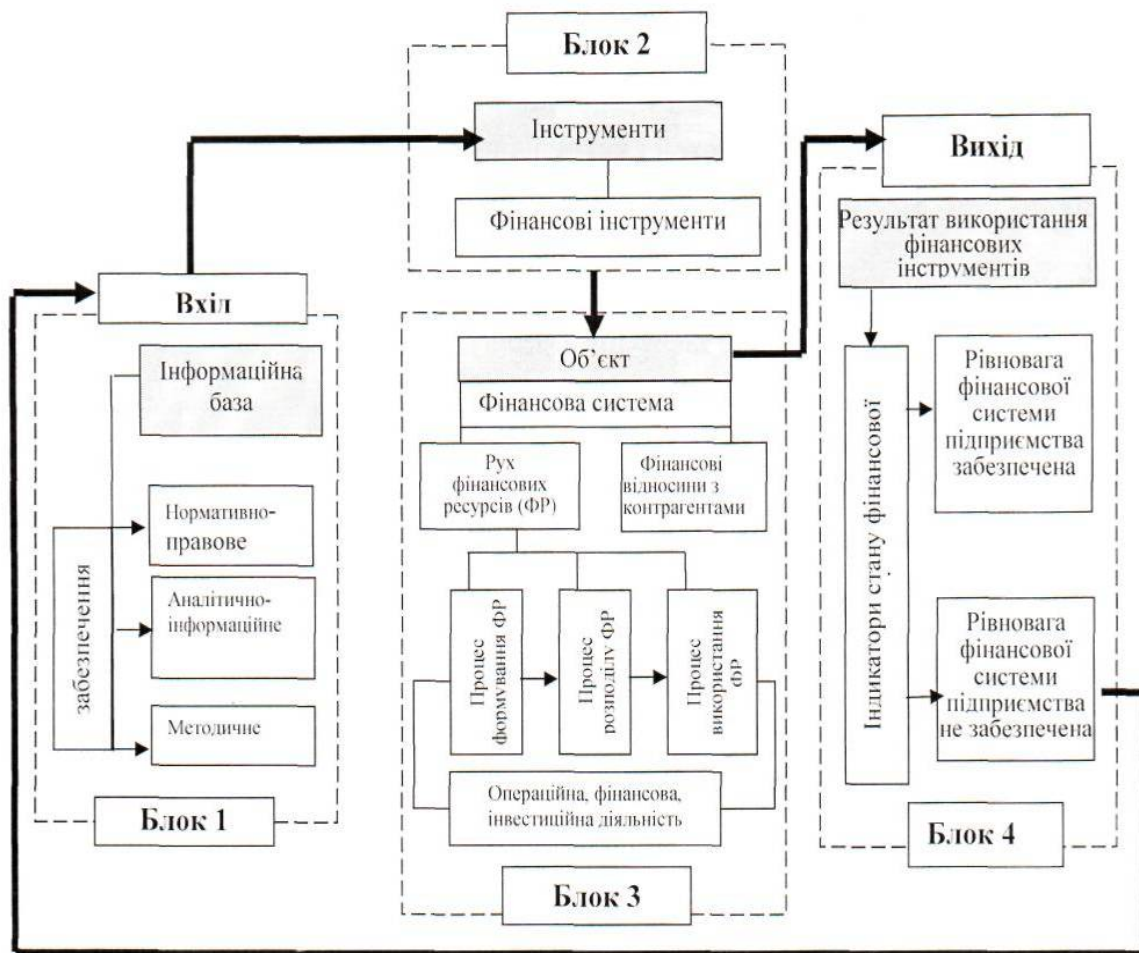

Рисунок 2 - Модель ФМАУ підприємством

Кожен блок моделі фінансового механізму антикризового управління має свої характеристики. Так, вхід ФМАУ формує інформаційна база, що в системі управління фінансами змістовно складається із нормативно-правового, аналітично-інформаційного та методичного забезпечення (Блок 1).

Сукупність вхідної інформації обумовлює вибір фінансових інструментів, наприклад, операційний та фінансовий леверидж, мінімізація середньозваженої вартості капіталу підприємства, дивідендна та амортизаційна політика, оптимізація структури капіталу тощо) (Блок 2).

Об'єктом, на який здійснюється вплив фінансових інструментів виступає фінансова система підприємства, призначена безперервно забезпечувати його діяльність фінансовими ресурсами для отримання бажаного результату з метою досягнення поставленої мети (Блок 3). У широкому розумінні, фінансова система складається з трьох підсистем: операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Кожна з

них генерує рух фінансових ресурсів в процесі їх формування, розподілу та використання.

В результаті використання фінансових інструментів (Блок 4) фінансова система підприємства може ввійти у рівновагу чи все ще знаходитись на певній стадії кризи.

Як видно із рис. 2, ФМАУ має циклічний характер. Це обумовлює необхідність організації постійного моніторингу досягнення результатів стану фінансової системи підприємства на виході. Слід також зауважити, що за результатами такого моніторингу може виникнути необхідність в уточненні вибору фінансових інструментів впливу на досліджуваний об'єкт.

Логічно припустити, що формування елементів фінансового механізму антикризового управління підприємством повинно враховувати наступне: з одного боку, воно повинно орієнтуватися на рівень розвитку ресурсного та фінансового потенціалу, а з іншого - на фінансовий стан підприємства у конкретний проміжок часу чи в конкретній ситуації. Рівень

розвитку ресурсного і фінансового потенціалу тісно пов'язані зі стадією життєвого циклу підприємства, а його фінансовий стан - з наявністю чи відсутністю певних загроз, які провокують кризи. У табл. 1 наведено ідентифікацію взаємозв'язку елементів ФМАУ зі стадією життєвого циклу підприємства та фактом наявності чи відсутності кризи

Таблиця 1

Ідентифікація взаємозв'язку елементів ФМАУ зі стадією життєвого циклу підприємства та фактом наявності чи відсутності кризи

Елемент ФМАУ	Стадія життєвого циклу	Наявність чи відсутність кризи
Блок I	Інформаційна база	
Нормативно-правове забезпечення	-	+
Аналітично-інформаційне забезпечення	-	-
Методичне забезпечення	+	+
Блок II	Інструменти	
Фінансові інструменти	+	+
Блок III	Об'єкт (фінансова система)	
Рух фінансових ресурсів	+	+
Фінансові відносини з контрагентами	+	+
Блок IV	Результат	
Результат використання фінансових інструментів	+	+

"+" — взаємозв'язок присутній,
 "-" - взаємозв'язок відсутній.

Прокоментуємо змістовну частину кожного блоку ФМАУ з позиції ідентифікації взаємозв'язку його елементів зі стадією життєвого циклу підприємства та фактом наявності чи відсутності кризи.

Так, складова Блоку I "Нормативно-правове забезпечення" не залежить від стадії життєвого циклу підприємства. Це пояснюється єдністю правового поля, у якому здійснюють свою діяльність усі суб'єкти господарювання. Однак у випадку наявності кризи на підприємстві виникає необхідність застосування спеціальних нормативно-правових актів. Наприклад, при проведенні процедури банкрутства, використовуються, перш за все, положення закону України "Про банкрутство".

Елемент "Аналітично-інформаційне забезпечення" Блоку I змістовно представляє дані стандартизованої бухгалтерської та фінансової звітності підприємств і не залежить від характерних особливостей їх діяльності, а, отже не залежить ні від стадії життєвого циклу підприємства, ні від наявності чи відсутності кризи.

Зміст складової Блоку I "Методичне забезпечення" об'єктивно залежить як від стадії життєвого циклу, так і від наявності чи відсутності на ньому кризи. Тому воно повинно відповідати їх індивідуальним особливостям.

Формування змістовної частини елементу Блоку II ФМАУ "Фінансові інструменти",

безумовно, пов'язано як із стадією життєвого циклу підприємства, так і наявністю чи відсутністю кризи. Зрозуміло, що кожна стадія життєвого циклу потребує використання певного набору фінансових інструментів. У той же час, паралельно, цей набір повинен враховувати фінансовий стан підприємства, який характеризується наявністю чи відсутністю кризи.

Щодо елементу ФМАУ Блоку III "Рух фінансових ресурсів", то їх залежність від стадії життєвого циклу підприємства очевидна, на що вказує, наприклад, І. Івашковська [5, стор. 3]. Очевидним є той факт, що в період кризи рух фінансових ресурсів уповільнюється та має негативну тенденцію, у той же час, відсутність кризи сприяє прискоренню руху фінансових ресурсів та позитивній його тенденції. Залежність елементу "Фінансові відносини з контрагентами" цього ж блоку як від стадії життєвого циклу підприємства, так і від наявності чи відсутності кризи пояснюється наступним. На етапі зростання свого життєвого циклу, що об'єднує у собі стадії зародження, росту та частину стадії стабільності [3], суб'єкт господарювання посилює свої ринкові позиції і накопичується довіра до нього з боку контрагентів. Тому при укладанні договорів підприємство може сподіватися на послаблення умов за взаєморозрахунками. На етапі ж старіння, що включає частину стадії стабільності та стадію занепаду [3], коли розвиток підприємства змінюється стагнацією, очевидно, що контрагенти

висувають більш жорсткі умови щодо його зобов'язань перед ними. Очевидно, що такі ж аргументи доречні при ідентифікації взаємозв'язку між елементом "фінансові відносини з контрагентами" та наявністю чи відсутністю кризи.

Висновки. Формування фінансового механізму антикризового управління повинно відбуватися з урахуванням як фінансового стану підприємства, так і стадії його життєвого циклу. При цьому, узагальнену модель ФМАУ можна представити у вигляді циклічної структурно-логічної схеми, яка складається з чотирьох блоків: вхід, об'єкт впливу, інструменти впливу та вихід. Конфігурація кожного з блоків залежить від зазначених вище умов формування ФМАУ підприємством.

Анотація. В статье представлены методические рекомендации относительно формирования финансового механизма антикризисного управления предприятием, разработано его обобщенную модель, которая представляет собой циклическую структурно-логическую схему, которая состоит из четырех блоков. Также доказано, что конфигурация блоков модели финансового механизма антикризисного управления предприятием зависит от финансового состояния и стадии жизненного цикла предприятия.

Ключевые слова: антикризисное управление предприятием, финансовый механизм, финансовый механизм антикризисного управления предприятием, модель финансового механизма антикризисного управления предприятием.

Summary. In the articles the presented methodical recommendations are in relation to forming of financial mechanism of management an enterprise, he is developed the generalized model, which shows by itself cyclic structurally logical chart which consists of four blocks. It is also well-proven that configuration of blocks of financial mechanism of management an enterprise depends on his financial state and stage of life cycle.

Keywords: management enterprise, financial mechanism, financial mechanism management enterprise, model of the financial mechanism management enterprise.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Путятін. Ю.О. та ін. Фінансові механізми управління розвитком підприємства: Монографія / Ю. О. Путятін, О. І. Пушкар, О. М. Три дід. - Х.: Основа, 1999. - 488 с.
2. Дороніна М.С. Управління економічними та соціальними процесами підприємства: Монографія.-Х.:ХДЕУ,2002.-431 с.
3. Л. В. Голишевська. Фінансовий механізм підприємств як основна ланка народного господарства. » Соціум. Наука. Культура». Наукові конференції, http://intkonf.org/1_v-golishevskaja-fmansoviy-mehanizm-pidpriemstva-yak-osnovna-lanka-narodnoeo-gospodarstva/
4. Мартюшева Л.С., Мілованова А.Б.; Категорія "антикризове управління" як процесне явище// Економіка розвитку. ХНЕУ, № 3, 2006, с. 90-93.
5. Ивашковская И.В. Жизненный цикл организации: взгляд финансиста / Управление компанией, 2006, № 11., с.60-67.

*Рецензент д.е.н., професор ХНЕУ Дороніна М.С.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.*